

δανίστως ἀπεδέξαντο, διὰ πολλῶν καὶ ἀναντιλέκτων μαρτυριῶν καὶ ἐπιχειρημάτων ἀνῆρθεον ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. van Millingen προαχθεὶς ἐκ τοῦ Βασιλείου, τοῦ μόνου ἀντιταχθέντος εἰς τὴν τοῦ Γυλλίου γνώμην, καὶ ἐκ τοῦ κ. Schlumberger, ὅστις ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ περὶ Νικηφόρου Φωκά συγγράμματι καθορίζει (σ. 229) ὥδε τὴν τοῦ Ἐδδόμου θέσιν: «Τὸ Ἐδδομον ἦν μέγα προάστειον τῆς πρωτεύουσας ἐκτὸς τῶν τειχῶν κείμενον κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος εἰς ἀπόστασιν ἐπτὰ μὲν μιλίων ἀπὸ τοῦ μιλιαλίου τοῦ Αὐγουστεῶνος, τριῶν δὲ περίπου μιλίων ἀπὸ τῆς Χρυσῆς Πύλης», ἐνθα, δὴλον ὅτι, κεῖται σήμερον τὸ προάστειον Μακρύκιοι. Καὶ ἀληθὲς ἂν μόνως τὰς περὶ τῆς πολιορκίας ταύτης μαρτυρίας τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων εἶχομεν πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ Ἐδδόμου, θὰ ἀνευρίσκομεν ταύτην οὐχὶ ἐντὸς τοῦ Κερατίου Κόλπου, ἀλλὰ κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος, ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἐν τοῖς θορακείοις μέρεσι. Τὸ Ἐδδομον, ὡς ἐκ τοῦ Θεοφάνους σαφέστατα ἐξάγεται, εἶχε κόλπον ἢ λιμένα, ὃν καθόριζον πρὸς δυσμὰς μὲν ἡ ἀκρότης, ἡ λεγομένη Μαγναύρα, πρὸς ἀνατολὰς δὲ πάλιν — ἡ λέξις εἶναι τοῦ Θεοφάνους καὶ πολλὴν ἔχει τὴν σημασίαν — τὸ ἀκρωτήριο τὸ λεγόμενον Κυκλόδιον, ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τούτῳ, κατὰ Ζωναράν, τὸν ναύσταθμον τοῦ σφετέρου στόλου πεποιήντο οἱ Ἀραβες. Ὁ δὲ Νικηφόρος καὶ Γεώργιος ὁ Ἀμαρτωλὸς περιττὴν ὁλως θεωροῦντες τὴν μνησίαν τῶν δύο ἀκροτήτων ἀναφέρουσιν ἀπλῶς ὅτι ὁ τῶν Σαρακηνῶν στόλος ἀναχθεὶς προσωρμίζετο ἐν προαστείοις τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν παραθαλάσσιον τόπον τὸν καλούμενον Ἐδδομον. Πρόκειται ἄρα οὐχὶ περὶ κλιμακῶδον παρατάξεως τοῦ πολεμίου στόλου ἐπὶ ἐκτάσεως τοσοῦτον εὐρείας, οἷα ἡ ἀπὸ Γεδικουλῆ μέχρις Ἐγιοῦπ, ἀλλὰ περὶ προσορμίδεως καὶ ναυλοχίας αὐτοῦ, ἀναχθέντος ἐκ τῆς Προποντίδος, ἐν τινι λιμένι ἢ κόλπῳ, ἐξ οὗ ἡ δύνατο νὰ προελαύνῃ ἐκάστοτε κατὰ τοῦ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Βουκολέοντος βυζαντινοῦ στόλου.

Ἡ τῶν γεγονότων ἀφήγησις ἐν τοῖς ἔπειτα οὐκ ὀλίγα ἐνέχει περὶ τοῦ ὕψους πυρός. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, ἐπαναλαμβάνει ὁ κ. Βουτυράς, οὔτε ἀοιδοῦ τινος ἔτυχον, οὔτε ἱστορικοῦ, οὔτε κἀν χρονογράφου, οἷος ὁ τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν γράψας. Ἐντιμὸν ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ μόνη ἡ Ἐκκλησία. Ἀποδείξας δὲ τοῦτο, ὁ κ. Β. καταλήγει λέγων ὅτι ὁ βυζαντινὸς κόσμος ἂν μὴ εἶχε ποιητὰς καὶ ἱστορικοὺς ἀξιόους τῶν μεγάλων ἐποποιῶν καὶ δραματικῶν εἶχε τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ὁ βυζαντινὸς κόσμος ἁσματογράφων καὶ ὑμνογράφων, περισυλλέγει καὶ κλιμακῶδον τάσσει ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ, χωρία ἢ ἀναγνώσματα προφητῶν, ἐκφέρει τὰς κραυγὰς τῆς ἀγωνίας, ἄδει τοὺς θριάμβους αὐτοῦ ἢ τελεῖ τὰ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ καὶ τῇ Θεοτόκῃ, τῇ ὑπερμάχῃ τῆς πόλεως στρατηγῇ. Γεώργιος ὁ πατριάρχης, ὁ προστάς τῆς ἑκτῆς οἰκουμένης συνόδου, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑψίς τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καταφαίνεται, καὶ οὐχὶ ὁ φίλος τοῦ Φωκά Γεώργιος ὁ Μιτυληνῆς, εἰς ὃν ὁ ἐν πολλοῖς ἀπατηθεὶς Ἀλλάτιος ἀποδίδει ἐσφαλμένως τὴν ὀνταξίν τοῦ Κανόνος τοῦ Τελώνου καὶ Φαριδαίου, ἐκφράζει δι' αὐτοῦ τὴν τῶν Βυζαντινῶν ἀγωνίαν. Οὐδόλως

δὲ τολμηρὸν τὸ διαβεβαίωσαι ἐκ τε τοῦ ὀνόματος ἐνίων ἁσματογράφων καὶ ὑμνογράφων, ἐκ τῶν γινόμενων ἐν τοῖς τροπαρίοις καὶ ὕμνοις σαφὲς εἰς τὰ γεγονότα ὑπαινιγμῶν, ἐκ τῶν παρεμβαλλομένων βαρυσημάτων ψαλμῶν καὶ προφητικῶν χωρίων τοσοῦτον καθαρῶς ἀναφερομένων εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην, ὅτι δύναται τις τὴν ἱστορίαν τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν νὰ συγγράψῃ, ὅτι αἱ πλείσται τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ τριωδίου συνετάγησαν ἢ ἐτυπώθησαν ἢ κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἢ μικρὸν μετ' αὐτὴν καὶ πρὸς ἀνάμνησιν αὐτῆς. Τί ἕτερόν ἐστὶ τὸ Ἀπόδειπνον ἢ κραυγὴ ἀγωνίας, προσδοκίας, ἐλπίδος θριάμβου;

Τίνος ἔνθα ἄρα γε κατὰ πάσας τὰς ἀκολουθίας ταύτας τοῦ φεβρουαρίου καὶ τοῦ μαρτίου μὴνός ἡ ἐθνικὴ φλέψις ἰσχυρότερον παρά ποτε ἐν αὐταῖς πάλλεται; Εἰδὼ ταῦτα πάντα τυχαῖα ἢ μάλλον ὁ βυζαντινὸς λαὸς καθηγιάσε τὰς ἡμέρας τῶν δύο τούτων μηνῶν, καθ' οὓς μετ' ἀγωνίας ἀνέμενεν ἐπὶ ἐπτὰ ὅλα ἔτη τὴν ἐπίλυσιν τῆς φοβερᾶς πολιορκίας καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπῆλθεν ἡ πλήρης τῶν πολεμίων καταστροφή; Ἀναγράφων δὲ ὁ κ. Βουτυράς πολλὰ ἐκ τῶν ἀκολουθιῶν τούτων, παρατηρεῖ ὅτι ταῦτα οὐδαμῶς τυχαῖα δύναται νὰ θεωρηθῶσιν, ἀλλ' ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχοντα.

Ἡ συνέχεια κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 ἰσταμένου.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Η ΑΙΤΝΗ. Τοπογραφία τοῦ ἡφαιστείου.—Σύντομος ἱστορία τῶν ἐκρήξεων αὐτῆς.—Ἡ ἐκρήξις τοῦ 1892.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων γεωλογικῶν φαινομένων τοῦ 1892 ἐξαιρετικὴν κατέχει θέσιν ἡ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομένη ἐκρήξις τῆς Αἴτνης, ἥτις διέσπειρε τὸν τρόμον εἰς μέγα τῆς Σικελίας τμήμα, διαρκέσασα ἐπὶ μῆνας ὅλους καὶ προξενήσασα μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς πέριξ τοῦ μεγάλου τούτου ἐν ἐνεργείᾳ ἡφαιστείου χώρας. Καὶ ἐγένετο μὲν ἐν προηγουμέναις ἐπιστημονικαῖς ἡμῶν ἐπιθεωρήσεσι λόγος περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης, ἀλλ' ἥδη τοῦ φαινομένου ἀπὸ πολλοῦ λήξαντος καὶ τῶν περὶ τούτου εἰδησέων συμπληρωθεῖσιν, καλὸν νομίζομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ γεγονός τοῦτο ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, νὰ σχετίσωμεν δὲ αὐτὸ μετὰ τῶν προγενεστέρων καὶ ἱστορικῶς μεμαρτυρημένων ἐκρήξεων, ὥστε ν' ἀναδειχθῶσιν οὕτω αἱ πρὸς τὰς πλείστας τῶν μεγάλων ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου τούτου ἀναλογίαι τῆς τελευταίας ταύτης.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὴν τοπογραφίαν τοῦ μεγίστου τῶν ἡφαιστείων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, σημειούμεθα συντομώτατα ὅτι ἡ Αἴτνη, καίπερ δεσπόζουσα ἀπάσης τῆς Σικελίας, καίπερ ἔχουσα ὕψος 3313 μ., δὲν ἔχει ὅμως τὴν κωνικὴν μορφήν τοῦ Βεζουβίου, τὴν γενικῶς ἀποδιδωμένην εἰς τὰ ἡφαιστεία. Τῷ ὄντι, αἱ ὑπώρειαι αὐτῆς ἐκτείνονται ἐπὶ περιφερείας σχεδὸν ἐξισουμένης πρὸς 30 λεύγας, αἱ δὲ κλίσεις αὐτῆς ὑψοῦνται ὁλως ἀνεπαισθήτως ἀπὸ τῆς

πεδιάδος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, οὕτω δὲ ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτῆς διαδέχονται ἀλλήλας ἡρέμα αἱ διάφοροι φυτικαὶ ζῶναι. Κυρίως ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τοῦ ὄρους δυνατόν νὰ χωρισθῇ εἰς τρεῖς διακεκριμένας ζῶνας, τὴν ἑρμημον, ὑψουμένην εἰς 2500 μ., τὴν ἀμέσως ἐπομένην ταύτης κατωκνημένην δασοσκεπῇ χώραν, ἐν ἣ εὗρονται δάση πίτυος καὶ καστανεῶν, καὶ τὴν κατωτάτην, ἥτις εἶναι καλλιεργημένη καὶ καλύπτεται ὑπὸ ἀμπέλων. Οὕτως ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἔχει τις πρὸ αὐτοῦ θαυμάσιον πανόραμα, ἐνῶ ἐκτυλίσσονται κλιμακῶδόν ἅπαντα τὰ προϊόντα τῆς εὐρωπαϊκῆς χλωρίδος. Βλέπει τις καθαρῶς τὴν ζώνην τῶν ἀδιαλείπτων χιόνων¹, εἶτα τὴν δασοσκεπῇ, καὶ τελευταίον τὴν καλλιεργημένην, συνιστῶσαν τὰς ἐκτεταμένας πρασίνας οὐκελικὰς πεδιάδας· ἡ δὲ κορυφὴ τοῦ ἡφαιστείου κειμένη πέραν τῆς ζώνης τῶν ἀδιαλείπτων χιόνων εἶναι πάντοτε κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνος ἢ καὶ ἀόρατος ἐν-τός τῶν νεφελῶν.

Ἡ Αἴτην εἶνε τὸ σημαντικώτερον ταὶ τὸ ἀρχαιο-τερον τῶν ἡφαιστείων τῆς Εὐρώπης, διότι ἐνῶ αἱ τοῦ Βεζουβίου ἐκρήξεις ἀρχονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 79 π. Χ., αἱ τῆς Αἴτης εἶνε ἀρχαιόταται, οἱ δὲ παροξυσμοὶ αὐτῆς ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἱστορικῶν καὶ ἐξημνήθησαν ὑπὸ τῶν ποιη-τῶν τῶν ἐθνῶν τούτων. Ἀλλ' αἱ μᾶλλον ἀξιόση-μείωτοι τοῦ ἡφαιστείου τούτου ἐκρήξεις ἦσαν ἡ τοῦ 56 π. Χ. ἔτους, καὶ αἱ τῶν σωτηρίων ἐτῶν 1183, 1285, 1384, 1444, 1643, 1646, 1669, 1682, 1744, 1754, 1761, 1767, 1771, 1780, 1781, 1792, 1809, 1811, 1844, 1852, 1865, 1868, 1874, 1879, 1883 καὶ 1886, καὶ τούτων πάλιν ἀξιολογώτεραι ἦσαν: ἡ τοῦ 1669, ἥς προηγῆθη σεισμὸς ἀνατρέ-ψας ἐκ θεμελίων τὴν πόλιν Nicolosi, ἐσχηματίσθη δὲ κατὰ τὴν ἐκρηξίν ταύτην (11 μαρτ. 1669ν. ἡμ.) τὸ ὄρος Rossi—monte Rosso—ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ ἡφαι-στείου ἀναρριφθέντων καταπληκτικῆς ποσότητος ἡ-φαιστειακῶν ὑλῶν· ἡ τοῦ 1754, καθ' ἣν ἐσχηματίσθησαν κατὰ μῆκος τοῦ ὄρους ὑπερμεγέθεις σχισμαί, ἐξ ὧν ἐξ-εβλήθησαν λάβαι καὶ σκωρία· ἡ τοῦ 1767, ἐπίσης καταστρεπτικὴ· ἡ τοῦ 1771, καθ' ἣν αἱ λάβαι ἀφίχθεϊ-σαι κατὰ τὴν κάθοδον αὐτῶν ἐπὶ ἀποκρήμνου τοῦ ὄρους ὀφρύος κατέπεσον κατὰ μῆκος τῶν κατακορύ-φων παρεῖων αὐτοῦ, σχηματίσασαι ἀληθεῖς καταρρά-κην διαπύρων ὑλῶν, κινήσαντα τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων· ἡ τοῦ 1809, βιαιοτάτη, καθ' ἣν ἐσχη-ματίσθησαν αἰθινιδίως κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὄρους 12 νέοι κρατῆρες, ἐξ ἐκάστου τῶν ὁποίων ἐξεχύθησαν χεῖμαρροι διαπύρων λάβας, κατασκάσαντες ἀπάσας τὰς ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους κειμένας ἐσοχικὰς

οἰκίας διὰ στρώματος ὕψους 10—12 μ.· ἡ τοῦ 1811, καθ' ἣν ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευ-ρᾶς τοῦ ὄρους πολυάριθμοι σχισμαί, ἐξ ὧν ἐξεχύθη-σαν διάπυροι λάβαι, φωτίσασαι τὸν ὀρίζοντα καθ' ἡ-πασαν τὴν νύκτα, καὶ ἐκ τῆς μεζονος τῶν ὁποίων ἡ λάβα ἐξηκολούθησεν ἀναδιδομένη ἐπὶ μῆνας ὅλους. Ἐνῶ δὲ ἐθεωρεῖτο ἡ ἐκρηξίς αὕτη λήξασα, αἰφνης νέφος τέφρας ἐσφενδονίσθη ἀπὸ τοῦ ὑφαιστείου εἰς τὸν ἀέρα καὶ παρασυρθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐφθάσε μέχρι τῆς Κατάνης. Φοβερὸς κρότος, προσόμοιος πρὸς τὸν τῶν συγκρουσμένων κυμάτων τῆς μυκω-μένης θαλάσσης, συνώδευσε τὴν δευτέραν ταύτην φάσιν τῆς ἐκρήξεως. Ἐπίσης ἀξιόλογοι ἦσαν καὶ αἱ ἐπόμεναι ἐκρήξεις: ἡ τοῦ 1865 (τὴν νύκτα τῆς 19/31 ἰανουαρίου), καθ' ἣν φοβερὰ δόνησις ἠνάγκαζε τοὺς κατοίτους τῶν ἐπὶ τῆς βορειοανατο-τικῆς πλευρᾶς τοῦ ἡφαιστείου χωρίων νὰ ἐξέλθωσι περὶτρομοὶ τῶν οἰκῶν αὐτῶν, καὶ μεθ' ἣν, σχισθέν-τος τοῦ ἐδάφους ἐπὶ σημείου κειμένου περίπου εἰς ἦν ὀσίν καὶ τὸ κέντρον τῆς φοβερᾶς ἐκρήξεως τοῦ 1669, ἡ λάβα ἤρξατο ῥέουσα μετὰ τοιαύτης ταχύτη-τος καὶ ἀφθονίας, ὥστε ἐντὸς 3 ἡμερῶν ἐσχηματίσε διάπυρον ῥύακα 6 χμ. μῆκους, πλάτους 3 μέτροι 4 χμ. καὶ ὕψους πολλαχοῦ ἀφικνουμένου μέχρι 10 καὶ 12 μέτρων, ὅστις, κωλυθεὶς ὑπὸ τινος ἀρχαιο-τέρου ἐξαργιγενοῦς κώνου, διηρέθη εἰς δύο βραχίο-νας, ὧν ὁ εἰς καταρριφθεὶς ἐντὸς στενῆς καὶ βαθείας κοιλάδος ἐσχημάτισε πύρινον καταρράκην, παρα-φέροντα στερεοὺς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ βράχους, καταπίπτοντας μετὰ πατάγου ἐξ ὕψους 50 μ., ἐπὶ δὲ ὅλοι νέοι κρατῆρες ἐσχηματίσθησαν, ἐν οἷς συνέ-βαινον ἀλλεπάλληλοι σφοδρόταται ἐκρήξεις, προσό-μοιαι πρὸς τὸν κρότον τῆς βροντῆς καὶ πρὸς σειρὰν κτύπων ὑπερμεγέθους σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος· ἡ τοῦ 1868, παρακολουθήσασα ἀμέσως τὴν λήξιν τῆς ἐκρήξεως τοῦ Βεζουβίου καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀνα-φανεῖσα ὡς ἐκσφενδόνισις μεγάλης ποσότητος ἡφαι-στειακῆς τέφρας (lapilli), ἥτις διήρκεσεν ὀλίγας μό-νον ὥρας, μετὰ μίαν δὲ μετὰ τὴν πρῶτην ταύτην φάσιν ἐβδόμηδα, περὶ τὸ ἐσπέρας τῆς 26/8 δεκεμ-βρίου, ἀναφανεῖσα ὡς κυρίως ἐκρηξίς λάβας, ἥς ἡ ῥοὴ ἀρξαμένη τὴν 14/26 δεκεμβρίου διήρκεσε μέχρι τοῦ φεβρουαρίου τοῦ 1869· ἡ τῆς 17/29 αὐγούστου 1874, καθ' ἣν δύο ἰσχυραὶ σεισμικαὶ δονήσεις ἐγέ-νοντο αἰσθῆναι εἰς τὰ ἐπὶ τῶν βορείων προπόδων τοῦ ὄρους κείμενα χωρία, ἐσχηματίσθη δὲ σχισμὴ 3 χμ. μῆκους, ἔχουσα διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς ἀνατο-λὰς καὶ μῆκος 420 μ., ἐξ ἧς ἐσφενδονίσθηται ἀτμοί, ὕδωρ καὶ ἀέρια, ἀνεφάνθη δὲ κρατῆρ ἐλλειπτικοῦ σχήματος ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς σχισμῆς, μικρὰ δὲ στόμια, 35 τὸν ἀριθμὸν, κατὰ μῆκος τῆς σχισμῆς ταύτης, ὧν τινὰ ἀνέδωκαν καὶ ῥύακα λά-βας· ἡ τῆς 13/25 μαΐου 1879, καθ' ἣν πελώριον νέ-φος ὕδατος καὶ τέφρας ἐσφενδονίσθη ἀπὸ τῶν ὑψη-λοτέρων μερῶν τοῦ ὄρους, παρὰ τὸν κεντρικὸν κρα-τῆρα καὶ ἐπὶ τῆς μεσημβριοανατολικῆς κλιτύος, τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς 14/26 μαΐου ἐσχηματίσθη πελώρια σχισμὴ, ἐφ' ἧς ἀνεφάνθησαν πολυάριθμοι λίαν ἐνεργοὶ κρατῆρες, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τῆς σχι-σμῆς ἀναρριφθῆναι μεγάλην ποσότης κισσηροειδοῦς ὕλης, καλυψάσης ἅπαν τὸ βορειοανατολικὸν τμήμα τῆς Σι-

1) Μεταχειρίζομαι τὸν ὄρον ἀδελφίς πτοί χιόνες ἀντὶ τοῦ αἰώνιοι ἢ καὶ αἰτήτοί χιόνες (neiges perpétuelles), διότι οἱ ὄροι ἐκείνοι περιέχουσιν ἐν αὐτοῖς τὴν μὴ δυναμένην πλεον νὰ στηριχθῇ ὑπόθεσιν, ὅτι πρό-κειται περὶ τῶν αὐτῶν χιόνων ἢ πάγων ὑπαρχόν-των ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων ἀπ' αἰώνων, ἐνῶ εἶνε σήμερον ἀναμνηστικῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἐν-τός μὲν οὗτοι βραδέως κυλίσονται πρὸς τὰς ὑπαρείας πηγῶ-νες ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι τήνεται μὲν ἐν μέρει κατὰ τὸ θέρος, ἀναπληροῦνται δὲ διὰ πύξινος τοῦ ὕδατος ἢ τοῦ ὕδατος ἢ καὶ διὰ πύξινος νέων χιόνων κατὰ τὸν χειμῶνα.

κελίας και μετενεχθείσης υπό του ανέμου μέχρι τῆς Μεσσηνίας καὶ τοῦ Ῥηγίου εἶτα δὲ ἡ λάβα ἤρξατο ρέουσα ἐπὶ τοῦ ὄρους μετὰ μεγάλης σχετικῆς ταχύτητος (10 μ. καθ' ὥραν) ἔνεκα τῆς σημαντικῆς τοῦ ἐδάφους κλίσεως· καὶ ἡ τῆς 6/18 μαΐου 1886, καθ' ἣν κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ κρατῆρος ἀνεπύδουσε πελωρία πίδαξ ἀποτελουμένη ἐκ τέφρας καὶ καπνοῦ, ἥτις ἀνυψωθείσα ἀπετέλεσε ὑπερμεγέθη στήλην καταπεσοῦσαν ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ καλύψασαν σχεδὸν ὅλοσχερὸς τὰ πλευρὰ αὐτοῦ, ἦν παρηκολούθησε τὴν αὐτὴν ἡμέραν σειρά δεινῶν δονήσεων, μεθ' ὧν ἐπὶ πλείονος διάρρηξίς τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, 8 χμ. πρὸς βορρᾶν τῆς Nicolosi καὶ εἰς ὕψος 1400 μ. ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω περιγραφείσων μεγάλων τῆς Αἵτνης ἐκρήξεων σημειούμεθα ὅτι ἡ πρώτη ἐκρηξίς ἡ ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν εἶνε ἡ τοῦ 693 ἔτους π. Χ., μετὰ ταύτην δὲ ἡ τοῦ 475 π. Χ., ἥτις ἐπένηυσε στίχους τινὰς εἰς τὸν Πίνδαρον. Ἐτεροι δὲ ἀξιόλογοι ἐκρήξεις μὴ σημειούμεναι ἀνωτέρω ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν γινόμεναι τῷ 350, 126 καὶ 49 π. Χ., ὡς καὶ τῷ 38 μ. Χ. ἔτει. Κατὰ τὸν Προκόπιον ἡ τέφρα τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἔτους 550 ἔφθασε μέχρι Κων/πόλεως. Οἱ δὲ συνωδεδεῦσαν τὴν ἐκρηξίν τοῦ 1169 σεισμοὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν Κατάνην.

Ἀποπερατοῦντες ἐνταῦθα τὴν περὶ τῶν ἐκρήξεων τῆς Αἵτνης σύντομον ἱστορικὴν ἡμῶν σκιαγραφίαν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς τελευταίας τοῦ ἡφαίστειου τούτου ἐκρήξεως, ἀρχαμένης τὴν 26)8 ἰουλίου 1892, καὶ θεωρηθείσης πολλῶν βιαιοτέρως τῆς τοῦ 1886.

Τὴν νύκτα τῆς 26)8 ἰουλίου παρετηρήθη ἐξερχομένη τοῦ κεντρικοῦ κρατῆρος πελωρία στήλη μέλανος καπνοῦ, συνωδευομένη ὑπὸ ἀστραπῶν καὶ βιαιῶν δονήσεων σεισμοῦ. Τὴν ἐπαύριον ἠκούσθη φοβερά ἐκπυρσοκρότησις καὶ νέος κρατὴρ ἠνεώχθη ἐπὶ τοῦ ὄρους Palombara. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἐσχηματίσθη σχισμὴ μήκους 1 χμ., 18 δὲ κρατῆρες ἀνέρριπτον λάβαν, τέφραν καὶ συντρίμματα βράχων, ἅτινα σφενδονιζόμενα εἰς ὕψος πολλῶν ἐκατοντάδων μέτρων ἐρρηγνυντο ἐν τῷ ἀέρι ὡς ὄλμοι. Ἡ λάβα ἔρρεε ἐκατέρωθεν τοῦ Monte Nero, ἀποτελοῦσα δύο διακεκριμένους ρύακας πυρὸς, οἵτινες καταπίπτοντες ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων ἐσχημάτιζον λάμποντας καταρράκτας. Αἱ δύο αὗται πύρινοι στήλαι ἦσαν ὁρατοὶ μακρόθεν, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς εἰς ἀπόστασιν 5 ὁλῶν λευγῶν κειμένης Κατάνης, δύο δὲ ἐκ τούτων ἐγεννήθησαν ρύακες. ὧν ὁ μὲν εἰς, διευθυνόμενος πρὸς Α., ἡπείλει τὴν Nicolosi, ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς ἔβαινε πρὸς τὸ Borillo καὶ Belparso.

Τὸ φαινόμενον ἦτο φοβερόν. Ἐνῶ ἡ σελήνη ἐφώτιζε τὰς κορυφὰς τῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ ἀμπέλων λόφων, ὑπερῤῥοι φλόγες ἐφώτιζον πενθίμως τὴν πέριξ χώραν. Ἡ λάβα ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον αὐτῆς, ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς διευθυνόμενος ρύαξ αὐτῆς, βαίνων ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐκρηξίν τοῦ 1886 σχηματισθέντος στρώματος τῆς αὐτῆς ὕλης μετὰ ταχύτητος 15 μ. καθ' ἐκάστην ὥραν, κατέκαυσε τὰς ἐκεῖ ἐυρίσκομένας φυτείας τῶν ἐλαιῶν καὶ τῆς ἀμπέλου,

ἐμπνέων τὸν πανικὸν εἰς τὰς πλησίον τοῦ φοβεροῦ πυρίνου ρύακος κειμένας χώρας.

Ἡ ἔδρα τῆς ἐκρήξεως ταύτης ἔκειτο εἰς τὸ ἀνώτερον ὄριον τῆς δευτέρας ζώνης τῆς Αἵτνης—ἦτοι τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος δευτέρου τμήματος τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ὅπερ μᾶλλον κεκλιμένον ὢν τῆς κατωτέρας καὶ καλλιεργημένης ζώνης αὐτῆς, καλύπτεται τὸ πλεῖστον ὑπό πυκνῶν καὶ μεγάλων δασῶν διακοπτομένων ὑπὸ πεπληγῶτων ρυάκων λάβας—ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος, εἰς ὕψος 1900 μ., παρὰ τοῦς πρόποδας δὲ τοῦ ὑπὸ τῆς λάβας τῆς Montagnola σχηματιζομένου ἀπορροῶτος, ἔνθα παρετάχθησαν οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες πολυάριθμοι ἐξαργυρεῖς κῶνοι, συμπίπτουσι δὲ αἱ δύο σχηματισθεῖσαι κατὰ τὴν ἐκρηξίν ταύτην ῥωγμαί. Τούτων ἡ δυτικὴ, παρουσιάζει μέγιστον πλάτος 40 μ. καὶ βάθος 50 μ., ἠνεώχθη δὲ ἐπὶ ἀρχαιοτέρου ρύακος λάβας· ἡ δὲ ἑτέρα, ἐν μέρει ἀποφραγεῖσα ὑπὸ τῶν ἀναρριθιθεῖσων ὑλῶν, εἶνε πολλῶν τῆς πρώτης στενωτέρα, αἱ δὲ ὄχθαι αὐτῆς ἐπὶ ὕψους 15 μ. φαίνονται ἐσχηματισμέναι ὑπὸ σφαιροειδῶν τεμαχίων σκωρίας, ἥτις διετηρήθη διάπυρος μέχρι τῆς 26)8 αὐγούστου. Ἡ ἀπὸ τῆς ῥωγμῆς ταύτης ἐξελθοῦσα λάβα κατῆλθε πρὸς δυσμὰς τοῦ Monte Nero del Bosco, ρέουσα δὲ πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικόν, κατεκάλυψε τὴν λάβαν τοῦ 1883 ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Monte Rinazzi καὶ τέλος ἔστη νοτιώτερον, ἀνατολικῶς τοῦ Monte Secreto.

Ἡ διεύθυνσις τῶν ἡφαιστειογενῶν κώνων τῆς ἐκρήξεως ταύτης διέρχεται σχεδὸν ἀκριβῶς διὰ τῆς κορυφῆς τῆς Αἵτνης ἀφ' ἑνός, διὰ τοῦ Monte Gemmelaro δὲ, κρατῆρος τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1886, ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι δὲ οὗτοι τέσσαρες, τόσῳ ὑψηλότεροι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὅσῳ βορειότερον κεῖνται.

Ἡ ἐκρηξίς, διακοπεῖσα ἐπὶ 10 περίπου ἡμέρας, ἐπανεληφθῆν τὴν 14)26 ἰουλίου μετὰ μεγίστης ἐντάσεως, τὴν δὲ 11)23 αὐγούστου πολλὰ νέα στόμια ἠνεώχθησαν ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους, ἐξ ὧν ἐξήρχοντο φλόγες, συνωδευόμεναι καὶ παρακολουθούμεναι ὑπὸ ροῆς ἀθρόνου λάβας, ἥτις ἐξεχύθη εὐτυχῶς ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς κοιλάδος Val del Bove, ἐσώθησαν δὲ οὕτω αἱ ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους ἰδιοκτησίαι. Καὶ πάλιν δὲ τὴν 11)23 αὐγούστου ἐφάνησαν ῥωγμαὶ κρατῆρων ἀναδίδουσαι καπνὸν ἐν τῇ δυτικῇ καὶ βορείᾳ χώρᾳ, αἵτινες μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης διετηρήθησαν ἀβλαβεῖς. Εὐτυχῶς ἡ ἐκρηξίς ἔληξε κατὰ τὰ τέλη τοῦ αὐγούστου, διαρκέσασα μὲν ἐπὶ μακρὸν καὶ ὁμολογουμένως οὐδα ἡ βιαιοτάτη τῶν ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας συμβαδῶν, μὴ ἐπενεγκοῦσα ὅμως εὐτυχῶς τὰς ἐξαιρετικὰς καταστροφὰς, αἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς Σικελίας καὶ ἄλλων ἐδρῶν τῶν ἡφαιστειακῶν φαινομένων.

ΗΛ. Γ. ΒΑΣΑΜΑΚΗΣ.